

A
MAGYAR KÖZIGAZGATÁS
ATLASZA

**A MAGYAR KÖZIGAZGATÁS GRAFIKAI ABRÁZOLÁSA, SZERVEINEK HIVATALI
HELYZETE ÉS VISZONYAI SZERINT**

AZ ELŐSZÓT IRTA

Dr. vitéz KERESZTES-FISCHER FERENC

M. KIR. BELÜGYMINISZTER

A MINISZTERIUMOK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTETTE ÉS KIADJA

A M. KIR. BELÜGYMINISZTERIUM

BUDAPEST, 1934.

Teljes képfel.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁS ATLASZA

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁS GRAFIKAI ÁBRÁZOLÁSA,
SZERVEINEK HIVATALI HELYZETE ÉS VISZONYAI SZERINT

AZ ELŐSZÓT IRTA

Dr. vitéz KERESZTES-FISCHER FERENC
M. KIR. BELÜGYMINISZTER

A MINISZTERIUMOK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
SZERKESZTETTE ÉS KIADJA
A M. KIR. BELÜGYMINISZTERIUM

BUDAPEST, 1934

TARTALOMMUTATÓ.

A.

	Oldal
Előszó. Irta: dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc m. kir. belügyminiszter	5
„A Magyar Közigazgatás Atlaszá”-nak munkatársai	8

A táblázatok magyarázatai :

I. Magyarázat a központi igazgatás átnézeti táblázatához	9
II. Magyarázat a külügyi igazgatás részletes táblázatához	9
III. Magyarázat a belügyi igazgatás részletes táblázatához	10
IV. Magyarázat a pénzügyi igazgatás részletes táblázatához	12
V. Magyarázat a kereskedelemügyi igazgatás részletes táblázatához	13
VI. Magyarázat a földművelésügyi igazgatás részletes táblázatához	14
VII. Magyarázat a vallás- és közoktatásügyi igazgatás részletes táblázatához	15
VIII. Magyarázat az igazságügyi igazgatás részletes táblázatához	16

B.

Jelmagyarázatok a táblázatokhoz. (Külön borítékban.)

C.

Nomenclatura.

Az egyes igazgatási ágak szerveinek megnevezése német, francia és angol nyelven.
(Külön borítékban.)

D.

Táblázatok.

- I. A központi igazgatás szerveinek átnézete.
  - II. a) A külügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - II. b) A külügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
  - III. a) A belügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - III. b) A belügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
  - IV. a) A pénzügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - IV. b) A pénzügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
  - V. a) A kereskedelemügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - V. b) A kereskedelemügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
  - VI. a) A földművelésügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - VI. b) A földművelésügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
  - VII. a) A vallás- és közoktatásügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - VII. b) A vallás- és közoktatásügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
  - VIII. a) Az igazságügyi igazgatás szerveinek vázlatos ábrázolása.
  - VIII. b) Az igazságügyi igazgatás szerkezetének részletes ábrázolása.
-

Előszó.

A magyar közigazgatás ujjaszervezésének gondolata 1848. óta állandóan aktuális. Ennek oka az, hogy az 1848-as nagy társadalmi és alkotmányjogi átalakulást a nemzet önvédelmi harca és az azt követő idők miatt nem kísérte nyomon a rendi világ közigazgatásának az új viszonyoknak megfelelő átalakítása.

Az alkotmányos élet helyreállítása alkalmával — 1867-ben — a tenni-valóknak oly tömege várt elintézésre, hogy bár megvolt az átfogó reform szükségességének felismerése, mégis részletmunkával kellett megelégedni, ami nem volt más, mint egyrészt a régi, rendi magyar közigazgatás átformálása, másrészt a nem alkotmányos uton bevezetett idegen közigazgatás felszámolása és végül az új közigazgatási problémák megoldásához szükséges új szervek felállítása. Ettől az időtől fogva a mai napig — a magyar közigazgatás utolsó nyolc évtizedének történetében — egy bizonyos párhuzamosságot lehet megállapítani. Egyrészt az egész magyar közigazgatás átszervezésére irányuló, egységes reformra való törekvést. Másrészt olyan részreformok tényleges megvalósítását, amelyek vagy a régi (rendi) magyar közigazgatásnak egyes részeit alakították át, vagy pedig egyes, ujonnan jelentkező szükségletek számára teremtettek új szervezetet.

A magyar közigazgatás lassan kiépülő háza így nem is lehet kiegyensúlyozott, nem mutathatja az előre gondosan elkészített terv szerinti építkezést. Ha az elvégzendő feladat nagyságát nézzük és számbavesszük az alkotmányos élet megindulásakor szinte naponta feltámadt új szükségleteket, nem is lehet azon csodálkoznunk, hogy a teljes ujjaszervezés mindezideig nem sikerült. Az ily munkálatokhoz mindenekelőtt hosszú évek — legalább 10—15 év — lassú, lépésről-lépésre haladó, zavartalan munkájára lett volna szükség. A gyorsan változó kormányok ezt a legjobb szándék mellett sem tudták elvégezni.

A magyar közigazgatás az 1848-tól 1918-ig terjedő időben így is korszakalkotó munkát végzett az ország megszervezése, a hatalmas arányokat öltött ipari, kereskedelmi és hitelélet igényeinek kielégítése érdekében. A magyar közigazgatás vezető férfiainak és a tisztviselői karnak évtizedes szellemi munkája a világháború kitörése alkalmával állotta ki a fényes próbát a mozgósítás mintaszerű lebonyolításával. Az utókor csakis a legnagyobb tisztelettel emlékezhetik meg Nagy-magyarország közigazgatási történetének az 1918-ig terjedő idejéről. A közigazgatás általános ujjaszervezésére való törekvés azonban, mint vágy, állandóan élt a lelkekben.

A világháború e téren annyiban hozott változást, hogy fokozta az egyetemes ujjaszervezés iránti általános kívánságot. Nagymértékben növelte ezt a kívánságot az ország feldarabolása. Az ennek nyomán járó gazdasági válság, a lakosság elszegényedése mindmegannyi tényező, amelyek aktagyártástól mentes, gyorsabb ütemű ügyintézését kívántak.

Keresni kell tehát a megoldást. Folytatni kell egyrészt a múlt munkáját az egyes részreformok megalkotásával, másrészt munkába kell venni az egyetemes közigazgatási reform kidolgozását is. Ehhez szolgáltatott értékes anyagot az Országos Takarékosági Bizottságnak és az országgyűlés által kiküldött 33-as bizottság 6-os albizottságának munkássága. Mind egy-egy értékes kő a közigazgatás modern szellemű és a változott viszonyoknak megfelelő átépítéséhez.

A kérdés nagy jelentőségét mutatja, hogy a kormány egyenesen programmá tette a közigazgatás újjászervezésének ügyét. Ennek érdekében a közigazgatás egyszerűsítésének (racionalizálásának) előkészítésére kormánybiztost nevezett ki dr. Magyary Zoltán egyetemi ny. r. tanár személyében. Ennek a megbízatásnak Magyary Zoltán teljes egészében meg is felelt, mert a szellemi előkészítés munkáját két év alatt elvégezte. Most már a gyakorlati megvalósításnak kell következnie. Ennek első lépéseként készült el a magyar közigazgatás mai szerkezetének hű eszmei fényképezése, a hatóságok és hivatalok grafikus ábrázolása: „A magyar közigazgatás atlasza“, melyet a vezetésem alatt álló minisztérium a társmínisztériumok támogatásával készített és amelyet most a nyilvánosság elé bocsát.

Mint egyedül célravezető módszer, szükségessé vált ez a grafikus ábrázolás azért, hogy a már naggyá és komplikálttá nőtt végrehajtó szervezet áttekinthető legyen. A bemutatott grafikonok a jelenlegi közigazgatás szerkezetét ábrázolják részletes és rendszeres kivitelben, a hatóságoknak és hivataloknak a tételes jogszabályokban meghatározott összefüggései alapján. Ezekről az összefüggésektől olyan esetekben van eltérés, amelyekben az elismert tényleges gyakorlat a jogszabályok tételes rendelkezéseitől elhajlott.

A hatóságoknak és hivataloknak ez a grafikus ábrázolása bemutatja nemcsak a hatóságok alá- és fölérendeltségének, valamint a mellérendeltség viszonyainak, hanem az együttműködésnek egész bonyolult rendszerét is. Bemutatja továbbá a közigazgatással kapcsolatos egyéb szerveket, amelyek jogszabályok alapján vagy résztvesznek az igazgatásban, vagy fenntartásuk közpénzek felhasználásával jár. A vonalaknak az első tekintetre bonyolult rendszere a hozzáértőt tájékoztatja arról is, hogy az illetékesség miként oszlik meg az egynemű hatóságok között.

Nem csupán az elméleti és a gyakorlati szakembereknek, de a laikusnak is, aki nem sajnálja a táblázatok tanulmányozásától a fáradságot, többet mondanak ezek a grafikonok, mint a jogszabálygyűjtemények hatalmas kötetei. Az egyik igazgatási ágban szembetűnik az alsó- és középfokú hatóságoknak az alá- és fölérendeltség elve szigorú keresztülvitelével felépített rendszere. Itt a vonalak szabályos rendszere beszédes tanúsága a hosszú történeti fejlődésnek. A másik igazgatási ág táblázata vagy egyáltalán nem, vagy alig tüntet fel alsó tagozatot a legfőbb igazgatás alatt. Ennek tárgyi oka is lehet, tudniillik az, hogy nem merült fel alsó- vagy középfokú hatóság felállításának a szüksége, de jele lehet a nagyfokú központosításnak is. Ez mentséget és magyarázatot találhatott akkor, amikor a társadalmi és gazdasági és az ezektől függő közigazgatási viszonyok egyszerűbbek voltak. A racionális közigazgatás követelményeként azonban felmerülhet a szüksége annak, hogy a központi igazgatás alá alsóbb építmény szerveztessék s így a közigazgatás közelebb kerüljön a felekhez. Vannak végül igazgatási ágazatok, amelyek szemléltetően mutatják az úgynevezett atomizált közigazgatást. Ez azt jelenti, hogy hatóságok és hivatalok vannak — mintegy

légüres térben — társtalanul, egyéb rokon hatóságokkal és hivatalokkal szerves összefüggés nélkül és magával a főhatósággal, a minisztériummal is igen laza kapcsolatban. Ezek az esetek mutatják, mint keletkeznek hivatalok sokszor kellő átgondolás nélkül, pillanatnyi szükség kielégítéséül és mint maradnak fenn azok az idők folyamán a bennük rejlő tehetetlenségi erő hatása következtében.

A jelenlegi szervezetnek hű, mintegy fotografikus bemutatása azonban csupán egyik célja az atlaszban foglalt grafikonoknak. A másik cél nem kevésbé jelentős, mert az már a jövőre mutat. A lerögzítésnek ez a módja lehet ugyanis egyedül kiinduló pontja a tovább már nem halasztható átszervezési munkának. Ugyanez lehet csak alapja az új szervezés egyetemes nézőpontból vett célkitűzéseinek és az abból folyó egységes és szerves összefüggésben álló szerkezeti megoldásoknak is.

A magyar közigazgatás szervezete a reformok következtében sok tekintetben változni fog. A grafikonok tehát — remélhetőleg nem sok idő múltán — már nem fogják a magyar közigazgatás hű képét mutatni. Az ily természetű munkának kikerülhetetlen sorsa, hogy részleteiben tárgytalanná válik. Azért mégsem lesz kárbavesztett az a hatalmas szellemi munka, amely a vonalak hálózata mögött szerényen meghúzódik és amely lehetővé tette az egész magyar közigazgatásnak teljes összefüggésében szemléltető bemutatását. Nem veszett kárba a költség sem, amelybe a sokszorosítás került. Maradandó értékű marad a grafikai ábrázolás módszerének a közigazgatásban való alkalmazása. Mert a jogszabályok (törvények és rendeletek) kodifikátorának tulajdonképpen nem szabad megelégednie a leggondosabban összegyűjtött statisztikai adatok tömegével, az elméletileg elképzelt és gondolatban a legkitünőbbnek látszó szerkezettel, nem szabad megállania a paragrafusoknak legszabatosabb megfogalmazásánál sem. A szerkezet és a szövegezés ugyanis csakis akkor lesz helytálló, ha az új szervezetről, vagy a régi szervezet módosításáról készített geometriai ábrázolás (grafikon), a vonalak rendszere igazolja az elméleti konstrukció észszerűségét és helyességét. Amint az egyszerű mennyiségtanban egyik alpműveletet ellenőrizni lehet a másikkal, ugyanúgy próbája a grafikon az elméleti jogászai konstrukciónak. Ha az új, vagy módosított szervezet grafikonja zavaros, bonyolult, akkor bizvást állíthatni, hogy az a szervezet nem racionális, az elérni szándékolt célt meg nem valósítja, sőt új, költséges hivatalok szervezéséhez vezet, tehát az egész jogászai elgondolás hibában szenved.

Jóleső kötelességet teljesítek akkor, amikor a szerzőknek köszönetet mondok úttörő munkájukért, amely egyébként már a külföld részéről is elismerésben részesült. A grafikonoknak egyrésze ugyanis a Bécsben tartott ötödik nemzetközi közigazgatástudományi kongresszuson bemutatásra került és több állam jelenvolt képviselői egy-egy sorozat átadását kérték. Remélem, hogy a magyar hatósági szervezet felépítésének szemléltető bemutatása jelentős lépés a racionalizálás programjának megvalósítása felé.

dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc

„A Magyar Közigazgatás Atlaszá“-t
PERCZEL ATTILA főtanácsnok vezetése mellett
szerkesztették :

Dr. ALSÓ LÁSZLÓ vm. árvászéki h. elnök,
Dr. FARNOS DEZSŐ miniszteri tanácsos,
Dr. FELKAI FERENC szfőv. tanácsnok,
Dr. FLUCK ANDRÁS tb. főszolgabíró,
FRIMMEL GYULA miniszteri o. tanácsos,
Dr. vitéz GUOTHFALVY-DORNER ZOLTÁN miniszteri titkár,
Dr. HELLE LÁSZLÓ h. polgármester,
ISAAK LÁSZLÓ m. kir. rendőrfőfelügyelő,
Dr. LISZONYI VINCE LÁSZLÓ,
Dr. MAYER KÁROLY miniszteri titkár,
Dr. MÁRTONFFY KÁROLY miniszteri titkár,
Dr. MÁTÉ IMRE miniszteri titkár,
Dr. MOÓR ELEMÉR miniszteri o. tanácsos,
OTTÓ LÁSZLÓ miniszteri titkár,
RIEDEL NÁNDOR miniszteri o. tanácsos,
Dr. SZITÁS JENŐ miniszteri tanácsos,
TATTAY PÁL okl. építészmérnök.

A nyomdai és könyvkötői munkát
A M. KIR. ÁLLAMI NYOMDA,
a grafikai részt
A M. KIR. ÁLLAMI TÉRKÉPÉSZET
készítette.

A TÁBLÁZATOK MAGYARÁZATAI.

Magyarázat a központi igazgatás átnézeti táblázatához.

- I. A táblázat legfelső részén a közigazgatás legmagasabb tényezői: az országgyűlés és az államfő foglalnak helyet.
- II. A táblázat második tagozati síkjában a miniszterek és minisztériumaik sorakoznak.
- III. A táblázat harmadik tagozati síkjában az egyes miniszterek alá rendelt összes szervek foglalnak helyet. Külön kiemelendő, hogy a m. kir. köz-igazgatási bíróság csupán közigazgatásilag függ a m. kir. miniszterelnöktől.
- IV. A táblázat a közigazgatási szolgálattal párhuzamosan működő állami számvevőségi szolgáltatnak rendszerét és e szolgáltatnak az egyes igazgatási ágakkal való összefüggéseit is szemlélteti.

Magyarázat a külügyi igazgatás részletes táblázatához.

- I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a minisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.
- II. A táblázat második tagozati síkjában a m. kir. követségek (jobb szélén külön kiemelve a Nemzetek Szövetségénél lévő képviselőket), továbbá a főkonzulátusok, konzulátusok és konzuli kirendeltségek sorakoznak.
- III. A táblázat harmadik tagozati síkjában a tiszteletbeli külképviseleti szervek foglalnak helyet. Közülök magasabban vannak ábrázolva mindazok, ahol beosztott tényleges tisztviselő is működik (tb. főkonzulátusok és konzulátus) és mélyebben azok a tb. főkonzulátusok, konzulátusok és alkonzulátusok, amelyeknél tényleges tisztviselő nem működik.

Magyarázat a *belügyi igazgatás* részletes táblázatához.

A belügyi igazgatás részletes táblázata egyrészt a belügyi kormányzat rendelkezése alá tartozó állami hatóságokat, hivatalokat, intézeteket és szerveket, másrészt az önkormányzati szerveket tünteti fel. A táblázat emellett a közepén részletesen ábrázolt városi törvényhatósággal (Budapest) és vármegyei törvényhatósággal (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) kapcsolatban a velük összekötetésben álló összes más igazgatási ághoz tartozó szerveket is feltünteti.

I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a belügyminisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.

A belügyminisztérium ábrája mellett — részben vázlatos ábrázolással, részben pedig az önkormányzattal összekötetésben lévő ügyosztályok feltüntetésével — a többi minisztériumok is megjelennek.

A belügyminisztérium ábrájánál kissé lejjebb, a táblázat jobb és baloldalán olyan szervek foglalnak helyet, melyek 1. vagy a minisztérium belkezelését szolgálják (pl. törvénytárszerkesztő bizottság), 2. vagy a minisztérium munkájában segédkeznek (pl. kivándorlási biztos), 3. vagy melyeknek alsóbb tagozatai a belügyi igazgatás alsóbb tagozataival szerves kapcsolatban nem állanak (pl. Országos Társadalombiztosító Intézet), 4. vagy amelyek a belügyi alsóbb tagozatokkal kapcsolatban állanak, azonban olyan szervekkel is rendelkeznek, melyek a minisztérium és a következő belügyi igazgatási tagozat között állanak (pl. csendőrkerületi parancsnokságok).

II. A táblázat következő tagozati síkja a vármegyei és városi törvényhatóságokat tünteti fel.

Jobbról és balról a közép felé haladva, a törvényhatóságok vázlatos négyzet-ábrázolásai sorakoznak. Budapest székesfőváros és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye szervezetének a közepén elhelyezett részletes ábrázolásai szemléltetően tüntetik fel azt, hogy az egyes törvényhatósági vázlatos négyzetek tulajdonképpen minő belső szerkezetet tartalmaznak.

A részletes ábrázolás feltünteti a törvényhatóság első tisztviselőjének viszonyát az önkormányzathoz és az állami igazgatáshoz, feltünteti az önkormányzat különféle testületi szerveit, azoknak kapcsolatait, feltünteti végül a különböző állami szerveknek az egyes önkormányzati szervekhez való viszonyát.

A törvényhatósági városok mellett a rendőrkapitányságok és a különféle jóléti intézmények, — a vármegyei törvényhatóságok, valamint a táblázat következő tagozati síkja között pedig a csendőrsztyályparancsnokságok és szárnyparancsnokságok jelennek meg.

III. A táblázat harmadik tagozati síkjában a „J” betűvel jelzett négyzetek a járási főszolgabírákat és hivatalukat, a „V” betűvel jelzettek pedig a megyei városokat és összes szerveiket tüntetik fel.

Jobbról és balról a közép felé haladva, e síkban is csak vázlatos ábrázolások sorakoznak, míg a teljes részletességgel kidolgozott, középen lévő ábrázolások a főváros egy közigazgatási kerületének, egy járásnak és egy megyei városnak tulajdonképpeni belső szerkezetét mutatják.

Megjelennek itt mindazon közbiztonsági, nemzeti munkavédelmi és jóléti szervek is, amelyek az e tagozati síkban elhelyezett közigazgatási szervekhez kapcsolódnak.

IV. A táblázat negyedik tagozati síkja a nagyközségeket és a körjegyzőségeket (kisközségeket) tünteti fel.

Jobbról és balról a közép felé haladva, a létszámot jelentő számok feltüntetése mellett, itt is csak vázlatos ábrázolások sorakoznak, míg a teljes részletességgel kidolgozott, középen lévő ábrázolások egy nagyközségnek és egy körjegyzőségnek tényleges belső szerkezetét mutatják.

Ugyanitt jelennek meg a községekhez kapcsolódó közbiztonsági és jóléti szervek is.

V. A táblázat a közüzemeket is feltünteti.

Jobbról és balról a közép felé haladva, a közüzemek csupán vázlatosan, neveik és számuk szerint vannak feltüntetve, míg a középen részletesen kidolgozott városi, illetve községi szervek közüzemei részletesen ábrázoltattak. A megfelelő vonalak ahhoz az önkormányzati testhez vezetnek, amely az illető üzemnek tulajdonosa.

Magyarázat a pénzügyi igazgatás részletes táblázatához.

I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a minisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.

A táblázat jobb és baloldalán a legfelső sorban a minisztériumnak közvetlen alárendelt olyan szakhivatalok, intézmények és üzemek sorakoznak, amelyeknek az autonom hatóságokkal nincs kapcsolatuk, sem alsóbb szerveik nincsenek.

II. A táblázat második tagozati síkja azokat a középfokú pénzügyi igazgatási szerveket tünteti fel, amelyeknek hatásköre, illetve működési területe több törvényhatóság területére terjed ki. Az egyes jelekből ernyőszerűen kiinduló vonalak végén látható szám jelzi azt, hogy az illető szervek illetékessége mely törvényhatóságok területére terjed ki. (A következő tagozati síkban ábrázolt törvényhatóságok ugyanis hasonlóképpen meg vannak számozva.)

III. A táblázat harmadik tagozati síkja a törvényhatóságok szerinti tagozódást ábrázolja. (A törvényhatóságoknak egy síkban való elhelyezésében, illetve sorrendjük megállapításában rajztechnikai szempontok voltak az irányadók.)

Az egyes törvényhatóságok neve alatt feltüntetett piros négyzet vázlatosan (tehát a belső tagozódás részletezése nélkül) jelzi a vármegyét, illetve a törvényhatósági várost összes szerveivel együtt. Közvetlenül alattuk az állami és önkormányzati pénzügyi igazgatási, a határőrségi, továbbá a sóügyi és dohányjövédéki szakszervek, végül a Nemzeti Bank fiókjai jelennek meg.

IV. A táblázat negyedik tagozati síkjában elhelyezett, „J” betűvel jelzett piros négyzetek a járási főszolgabíró és hivatalát, a „V” betűvel jelzettek a megyei várost és annak összes szerveit ábrázolják vázlatosan. E jelek alatt vannak feltüntetve a járásban, illetőleg a megyei városban működő állami és önkormányzati pénzügyi igazgatási, valamint a vámigazgatási, pénzügyőrségi és határőrségi szervek.

V. A táblázat ötödik tagozati síkjában megjelenő piros ellipszisek a községet, az ellipszisekben mutatkozó szám pedig a járásba beosztott nagy- és kisközségek együttes számát jelzik. Itt jelennek meg még a községekben működő pénzügyi igazgatási és határőrségi szervek is, valamint a postatakarékpénztár közvetítő hivatalai.

A különféle jelek mellett megjelenő kis index-számok az illető szerv számát mutatják.

Magyarázat

a kereskedelemügyi igazgatás részletes táblázatához.

I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a minisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.

A táblázat jobb és baloldalán a legfelső sorban a minisztériumnak közvetlen alárendelt olyan szakhivatalok, intézmények és üzemek sorakoznak, amelyeknek az autonóm hatóságokkal nincs kapcsolatuk, sem alsóbb szerveik nincsenek.

II. A táblázat második tagozati síkja azokat a középfokú kereskedelemügyi szakszerveket tünteti fel, amelyeknek hatásköre, illetve működési területe több törvényhatóság területére terjed ki. Az egyes jelekből ernyőszerűen kiinduló vonalak végén látható szám jelzi azt, hogy az illető szervek illetékessége mely törvényhatóságok területére terjed ki. (A következő tagozati síkban ábrázolt törvényhatóságok ugyanis hasonlóképpen meg vannak számozva.)

III. A táblázat harmadik tagozati síkja a törvényhatóságok szerinti tagozódást ábrázolja. (A törvényhatóságoknak egy síkban való elhelyezésében, illetve sorrendjük megállapításában rajztechnikai szempontok voltak az irányadók.)

Az egyes törvényhatóságok neve alatt feltüntetett piros négyzet vázlatosan (tehát a belső tagozódás részletezése nélkül) jelzi a vármegyét, mint II. fokú iparhatóságot, illetve a törvényhatósági várost, mint I. és II. fokú iparhatóságot összes szerveivel együtt, — közvetlenül alattuk a m. kir. államépítészeti hivatalok, m. kir. iparfelügyelők, mértékHITELESÍTŐ hivatalok és a hatósági munkaközvetítő hivatalok jelennek meg.

IV. A táblázat negyedik tagozati síkjában elhelyezett, „J” betűvel jelzett piros négyzetek a járási főszolgabírókat és hivatalát, a „V” betűvel jelzettek a megyei várost és annak összes szerveit ábrázolják vázlatosan, mint I. fokú iparhatóságokat. E jelek alatt vannak feltüntetve a járásban elhelyezett útügyi igazgatási szervek (részben állami útmesterek, részben egyéb útbiztosok), továbbá az ipartestületek, végül mindazok az állami és nem állami iparoktatási intézetek, amelyek a kereskedelemügyi minisztérium alá vannak rendelve.

V. A táblázat ötödik tagozati síkjában megjelenő piros ellipszisek a községet, az ellipszisekben mutatkozó szám pedig a járásba beosztott nagy- és kisközségek együttes számát jelzik.

VI. A táblázat alsó része a kereskedelemügyi igazgatás alá tartozó közlekedésügyi igazgatás szervezetét (vasut, posta, légiforgalom) tünteti fel — rajztechnikai szempontból — tükörvetület formájában azért, hogy ennek vonalai ne zavarják a tulajdonképeni közigazgatás vonalainak rendszerét.

Magyarázat a földművelésügyi igazgatás részletes táblázatához.

I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a minisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.

Egyes ügyosztályok alatt közvetlenül országos felügyeleti szakszervek, illetve szakhivatalok (intézmények), a táblázat jobb és baloldalán a legfelső sorban a minisztériumnak közvetlen alárendelt olyan szakhivatalok, intézmények és üzemek sorakoznak, amelyeknek az autonóm hatóságokkal nincs kapcsolatuk, sem alsóbb szerveik nincsenek.

II. A táblázat második tagozati síkja azokat a középfokú földművelésügyi szakszerveket tünteti fel, amelyeknek hatásköre, illetve működési területe több törvényhatóság területére terjed ki. Az egyes jelekből ernyőszerűen kiinduló vonalak végén látható szám jelzi azt, hogy az illető szervek illetékessége mely törvényhatóságok területére terjed ki. (A következő tagozati síkban ábrázolt törvényhatóságok ugyanis hasonlóképpen meg vannak számozva.)

III. A táblázat harmadik tagozati síkja a törvényhatóságok szerinti tagozódást ábrázolja. (A törvényhatóságoknak egy síkban való elhelyezésében, illetve sorrendjük megállapításában rajztechnikai szempontok voltak az irányadók.)

Az egyes törvényhatóságok neve alatt feltüntetett piros négyzet vázlatosan (tehát a belső tagozódás részletezése nélkül) jelzi a vármegyét, illetőleg a törvényhatósági várost összes szerveivel együtt, — közvetlenül alattuk az állami és önkormányzati földművelésügyi szakszervek jelennek meg.

IV. A táblázat negyedik tagozati síkjában elhelyezett, „J” betűvel jelzett piros négyzetek a járási főszolgabíró és hivatalát, a „V” betűvel jelzettek a megyei várost és annak összes szerveit ábrázolják vázlatosan. E jelek alatt vannak feltüntetve a járásban elhelyezett földművelésügyi szervek.

V. A táblázat ötödik tagozati síkjában megjelenő piros ellipszisek a községet, az ellipszisekben mutatkozó szám pedig a járásba beosztott nagy- és kisközségek együttes számát jelzik.

Ugyanezen tagozati sík legalsó sorában a községi, illetve körállatorvosok jelei sorakoznak. A jelekben lévő szám ezeknek létszámát tünteti fel.

Magyarázat a *vallás- és közoktatásügyi igazgatás* részletes táblázatához.

I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a minisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.

A táblázat jobb és baloldalán a legfelső sorban a miniszteriumnak közvetlen alárendelt olyan intézmények, intézetek és szakhivatalok sorakoznak, amelyeknek az autonóm hatóságokkal nincs kapcsolatuk, sem alsóbb szerveik nincsenek.

II. A táblázat második tagozati síkja a középfokú közoktatásügyi szerveket, az egyházi főhatóságokat és a kerületi testnevelési felügyelőket tünteti fel, amelyeknek, illetve akiknek hatásköre, illetve működési területe több törvényhatóság területére terjed ki. Az egyes jelekből ernyőszerűen kiinduló vonalak végén látható szám jelzi azt, hogy az illető szervek illetékessége mely törvényhatóságok területére terjed. (A következő tagozati síkban ábrázolt törvényhatóságok ugyanis hasonlóképpen meg vannak számozva.)

III. A táblázat harmadik tagozati síkja a törvényhatóságok szerinti tagozódást ábrázolja. (A törvényhatóságoknak egy síkban való elhelyezésében, illetve sorrendjük megállapításában rajztechnikai szempontok voltak az irányadók.)

Az egyes törvényhatóságok neve alatt feltüntetett piros négyzet vázlatosan (tehát a belső tagozódás részletezése nélkül) jelzi a vármegyét, illetve a törvényhatósági várost összes szerveivel együtt, — közvetlenül alattuk az állami és önkormányzati másodfokú közoktatásügyi szervek jelennek meg.

IV. A táblázat negyedik tagozati síkjában elhelyezett, „J” betűvel jelzett piros négyzetek a járási főszolgabíró és hivatalát, a „V” betűvel jelzettek a megyei várost és annak összes szerveit ábrázolják vázlatosan. E jelek alatt vannak feltüntetve a járásban, illetve a megyei városban elhelyezett közoktatásügyi szervek.

V. A táblázat ötödik tagozati síkjában megjelenő piros ellipszisek a községet, az ellipszisekben mutatkozó szám pedig a járásba beosztott nagy- és kisközségek együttes számát jelzik.

Minden község, megyei, ill. th. város jele alatt vannak feltüntetve az ott található iskolák, még pedig felül a középfokú, alul az alsófokú oktatás intézetei. Az elemi iskolák felett megjelenik az iskolaszék, illetve az állami elemi iskolai gondnokság, ugyanúgy a községi polgári iskolák mellett is az iskolaszék, az iparostanonciskolák mellett az iparostanonciskolai, az óvódák mellett pedig az óvodai felügyelő bizottság.

Az egyes járásokban levő azonos típusú iskolák egy jellel vannak ábrázolva; az iskolák számát és jellegét a jel alatt levő szám jelzi. A fekete szám állami, a piros szám autonóm (községi, városi), a kék szám pedig felekezeti iskolát jelent. A jel maga azt a szint kapja, amilyen jellegű iskola legtöbb van az illető járásban. A magánjellegű iskolák száma bennefoglaltatik a községi iskolák számában.

A középfokú iskoláknál külön fel van tüntetve, hogy az iskola fiu- (F) vagy leányiskola (L), vagy pedig hogy a tanítás közös (FL).

Az egyes intézetektől felfelé vezető igazgatási, illetve felügyeleti vonalak az iskolák felettes hatóságaihoz vezetnek. Azok az iskolák, amelyeknek felettes hatóságuk közös, vármegyénként egy-egy ernyő segítségével össze vannak gyűjtve. A közös felfelé vezető vonal a vármegye neve felett megszakad: az itt levő jel utal arra, hogy a középfokú hatóságok közül melyiknél kell keresni az illető vonal folytatását.

Magyarázat az igazságügyi igazgatás részletes táblázatához.

I. A táblázat legfelső részén — belső tagozódásának vázával, élén a felelős miniszterrel — a minisztérium téglalakú ábrája foglal helyet.

A táblázat jobb és baloldalán a legfelső sorban a minisztériumnak közvetlenül alárendelt olyan szakhivatalok, szakhatóságok és intézmények sorakoznak, melyeknek alsóbb tagozati szerveik vagy nincsenek, vagy pedig amelyek bizonyos mértékben függetlenek a szoros értelemben vett igazságügyi igazgatási szervektől.

II. A táblázat második tagozati síkjában a m. kir. Kuria és a büntető ügyekben mellette működő m. kir. koronaügyész jelennek meg.

III. A táblázat harmadik tagozati síkja a kir. ítélőtáblák szerinti tagozódást ábrázolja. A kir. ítélőtáblák mellett a büntető ügyekben mellettük működő kir. főügyészségek jelennek meg.

Ugyanitt ábrázoltattak a kir. közjegyzői kamarák.

IV. A táblázat negyedik tagozati síkjában a kir. törvényszékek (törvényszéki kirendeltség) és a büntető ügyekben mellettük működő kir. ügyészségek (ügyészségi kirendeltség) jelennek meg. (A budapesti polgári törvényszék mellett nem működik ügyészség, mert az bűnügyeket nem intéz.)

Ugyane síkban ábrázoltattak az ügyvédi kamarák.

V. A táblázat ötödik tagozati síkja a kir. járásbíróóságok szerinti tagozódást ábrázolja.

Itt jelennek meg a járási főszolgabírók, a rendőrkapitányságok és a csendőr-őrök is, akik, ill. amelyek szervezetileg nem tartoznak az igazságügyi igazgatás keretébe, azonban nekik, mint akik, ill. amelyek bűnügyekben a nyomozások nagyrésztét fogatosítják, a kir. ügyészségek és a kir. járásbíróóságok kötelező utasításokat adhatnak.

VI. A táblázat legalsó tagozati síkjában a m. kir. belügyminiszter felügyelete alá tartozó községi bíróságok foglalnak helyet.

A táblázat feltünteti az igazságügyi igazgatással kapcsolatban álló autonóm szakszerveket, intézményeket is, aminő pl. az Országos Hitelvédő Egylet.

A bírósági fellebbviteli fokozatok több vonatkozásban eltérnek az igazgatás alá- és fölérendeltségi rendszerétől; a fellebbvitel útját a táblázaton nyilas vonalak jelzik.